“La nostra proposta força una reinterpretació del temple i el fòrum de Barcino”

Entrevista al Dr. Hèctor A. Orengo (University of Notthingham) i la Dra. Ada Cortés (Grup de recerca UAB, ICAC, URV)

“La nostra proposta força una reinterpretació del temple i el fòrum de Barcino”

Contingut extret de la web de l'ICAC (www.icac.cat)

Parlem amb dos investigadors formats a l'ICAC, Hèctor A. Orengo (Universitat de Nottingham, professor visitant de la URV i membre del GIAP de l'ICAC) i Ada Cortés (Grup de recerca UAB, ICAC, URV), arran de la conferència "El temple i el fòrum de Barcino. Arguments per a una reinterpretació" (la podeu escoltar), pronunciada el 10 de març al Museu d'Història de Barcelona. La intervenvió prové d'un article publicat a la revista *Oxford Journal of Archaeology*, «The Augustan temple and forum of the colony of Barcino: a 90 degrees turn». Vegeu també el reportatge publicat a *El País* «Barcino se da la vuelta» (23/3/2014).

Com vau entrar en aquest tema?

Hèctor: Arran que la Carme Miró (responsable del Pla Barcino) em proposés estudiar amb ella els aqüeductes romans de Barcino. Vaig arribar a la conclusió que només hi podia haver un aqüeducte i no dos com fins llavors es pensava (vegeu **article publicat recentment**).

Com s'explica?

Hèctor: Aquest aqüeducte es dividia en dues canalitzacions abans d'entrar a la ciutat, amb funcions diferenciades, i, per indicacions topogràfiques, un d'aquests canals només podia descarregar a un punt molt proper de l'entrada del temple, on s'hauria d'haver situat un *castellum aquae* per al repartiment de l'aigua. Aquesta coincidència topogràfica resultava difícil d'explicar ja que no concordava amb l'ordenació urbana romana. És per això que vaig decidir començar a investigar la validesa de la planta del temple proposada per Antonio Celles el 1835.

I llavors hi entres tu, Ada.

Ada: Sí, l'Héctor va detectar que la proposta tradicional del temple no encaixava i que la orientació i les seves proporcions no eren les correctes, em va proposar que estudiéssim junts el temple i l'entorn urbanístic. Llavors jo estudiava la *domus* de Sant Honorat per encàrrec del MUHBA. Els límits d'aquesta *domus* de segle IV dC amb un seguit de *tabernae* envaïen part de l'espai destinat històricament al fòrum.

Una altra cosa que grinyolava!

Ada: Aquestes *tabernae* no invalidaven l'existència del fòrum en aquella zona, però sí dels edificis públics i cívics, com a mínim a l'antiguitat tardana. A part dels problemes de desnivell entre el temple i el jaciment de Sant Honorat. Mentre feia la **tesi doctoral** ja havia plantejat que la *domus* de Sant Iu no s'identificava com a edifici privat, sinó com a seu corporativa o collegium amb indicis de culte imperial (Augusteum). Tots aquests nous elements prenien força per tornar a plantejar l'urbanisme de tota la zona.

En què consisteix la vostra proposta de "gir de 90 graus" del temple i el fòrum?

Hèctor: A finals del segle XIX només hi havia tres columnes sobre un fragment del podi del temple romà de Barcino *in situ* (a la seu del Centre Excursionista de Catalunya). Fan cantonada. La nostra proposta consisteix simplement a considerar que aquesta cantonada no és la de l'esquerra (seguint l'orientació del temple) sinó de la dreta.

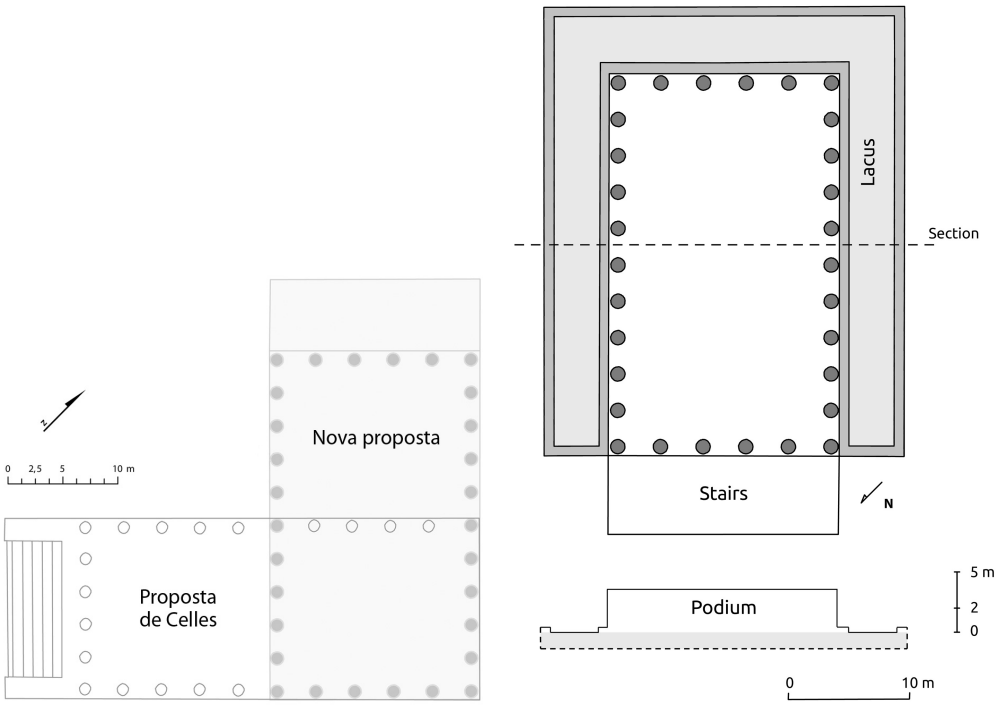

Nova proposta de gir de 90º del temple romà de Barcino.

“Simplement”, dius! Què implica?

Hèctor: Canviar l’orientació de la planta del temple proposada per Celles i les seves proporcions. En la nostra proposta el temple estaria orientat al nord-est amb la mateixa orientació que la catedral. És a dir, giraria 90º en el sentit de les agulles del rellotge. Això comporta un canvi en l’orientació del fòrum perquè el temple, segons els paral·lels de què disposem, s’hauria de situar a la capçalera del fòrum. Una nova orientació del temple, doncs, comporta una nova orientació del fòrum.

Ada: Girant el temple, el fòrum s’havia de reinterpretar perquè l’orientació havia canviat radicalment. De fet, el fòrum que proposem no només canvia en l’orientació, sinó que el

visualitzem en diferents terrasses.

Gravats de Jeroni Pujades.

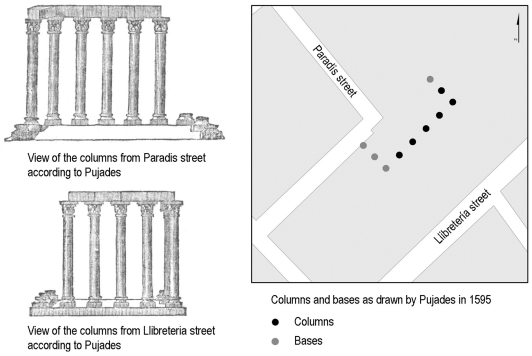

Què us ho fa pensar?

Hèctor: En un principi vaig ubicar els sondejos de Celles sobre el plànol de gran precisió de Miquel Garriga Roca. Em vaig adonar que estaven en nivells que no podien conservar les restes del temple que ell diu que va trobar. Vaig consultar les excavacions al voltant del temple, que documenten elements que podrien haver format part del temple si estigués en la posició que proposem. Vaig consultar també Jeroni Pujades [*Crònica Universal del Principat de Catalunya*] que, el 1595, quan el temple estava molt més ben conservat que avui, el dibuixa amb el mateix eix que nosaltres proposem. A més, la comparació amb els pocs temples i fòrums ben coneguts a la península de la mateixa època recolza una reconstrucció del temple i fòrum similar a la que proposem nosaltres.

Ada: Vam trobar que altres fòrums, coetanis al de Barcino i en àmbit hispà, coincidien a estar al límit dels eixos principals i no ubicats en l'encreuament del Cardo i Decumanus. A partir d'època d'August s'intenta que el fòrum eviti la circulació viària. En cas d'incloure un carrer, divideix les funcions de l'espai públic.

Contingut extret de la web de l'ICAC (www.icac.cat)

Comparació entre temples.

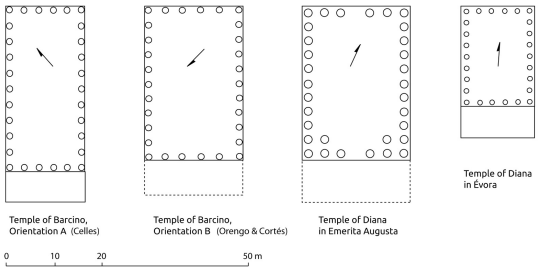

Per tant...

Ada: El fòrum que proposem queda a diferents nivells i àrees funcionals. L'àrea del temple i el seu tèmenos a la cota més alta, i com a mínim en una segona àrea s'ubica la domus de Sant Iu, un possible Augusteum, i altres edificis cívics. L'arqueologia ha mostrat molts exemples d'edificis dedicats al culte imperial ubicats dins del recinte del fòrum. Les proporcions del fòrum poden semblar elevades per a la petita ciutat de Barcino, si a més no descartem del tot una tercera àrea a la zona de Sant Honorat. Però no desentonen amb el tipus de colònia que era Barcino. Una ciutat que, com ha revelat l'estudi del territori, la xarxa social i l'arquitectura domèstica, tenia unes funcions en el seu inici sobretot representatives, religioses i simbolicopolítiques.

Nova forma urbana de Barcino proposada.

Contingut extret de la web de l'ICAC (www.icac.cat)

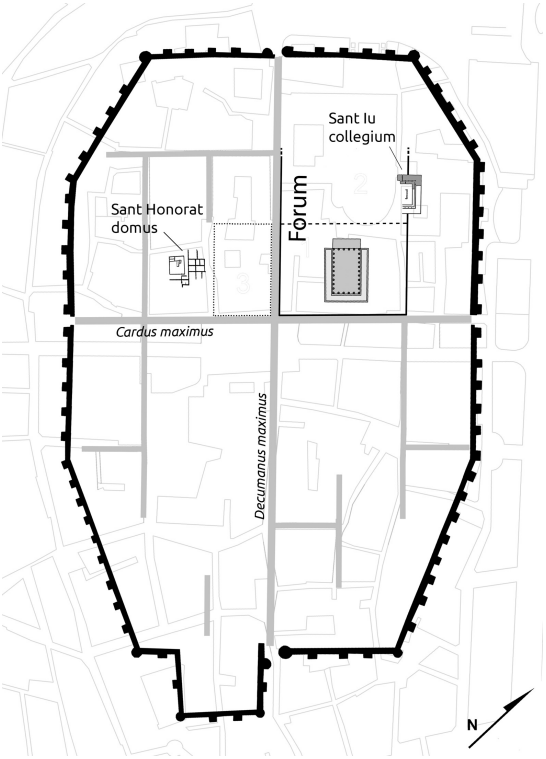

Barcino es reconfigura amb la vostra visió.

Hèctor: Ep, la nostra proposta de planimetria urbana és només una hipòtesi i, amb noves dades, es podrà verificar o modificar. El que podem dir segur és que la proposta actual sobre el temple i el fòrum no és correcta. Hem pogut provar amb dades empíriques que Celles no va poder localitzar els elements que buscava en sondejar i en què es basava la planta del temple i el fòrum acceptats fins ara.

Estava faltat de fonaments, mai tan ben dit!

Hèctor: La nostra proposta força una reinterpretació del temple i fòrum de la ciutat que encaixaria millor amb l'urbanisme de època d'August, les dades arqueològiques i els paral·lels. Una gran part de la planimetria urbana queda modificada i es reinterpreten uns quants edificis emblemàtics. També donem una nova visió a l'evolució històrica de la forma

Contingut extret de la web de l'ICAC (www.icac.cat)

urbana i la topografia religiosa. Donem més llibertat per a la interpretació de les dades històriques i arqueològiques, fins ara estaven restringides per les hipòtesis de Celles i les seves conseqüències urbanístiques.

Per què no s'havia qüestionat abans?

Hèctor: A mi em sembla que els treballs de Celles i la difusió que en va fer una figura de tan pes com Puig i Cadafalch va fer que s'assumissin de forma absoluta. Segons l'informe de Celles, es van fer fer 9 sondejos amb resultats positius. Aquestes dades no es presentaven com a hipòtesi sinó com a fet arqueològic incontestable.

Hèctor i Ada: L'estudi de la forma urbana de Barcino mereix ser estudiada per aprofundir en el coneixement del passat romà. Elements com les muralles o l'aqüeducte formen part de la quotidianitat barcelonina i del seu caràcter de ciutat moderna. També econòmicament el turisme cultural resulta un gran incentiu i l'excel·lència de la ciutat en aquest camp s'ha d'estendre a la valorització de les restes fundacionals. En aquest sentit la feina del MUHBA és immensa.

Quin tipus de ciutat va ser Barcino?

Hèctor i Ada: Una ciutat creada *ex novo*, o sigui, construïda sense els condicionaments urbanístics d'una ciutat que ja té un urbanisme. És indicativa del concepte de "ciutat ideal" imperant en aquesta província i època. Barcino es considerava un dels pocs exemples en què la forma urbana es coneixia prou bé per interpolar els patrons constructius urbans d'època d'August. Per tant els canvis a l'urbanisme de Barcino afecten molt directament al coneixement de l'urbanisme provincial d'època d'August. I estudiar-los aquest 2014, en què se celebra el 2.000 aniversari de la mort d'August, és especialment idoni!

Conferència d'Hèctor Orengo al MUHBA el 10 de març.

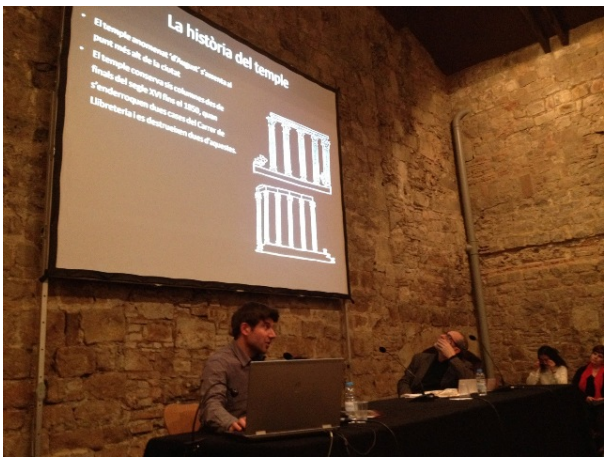

Quin interès personal hi teníeu?

Hèctor i Ada: En l'àmbit més personal, després de quatre anys treballant junts, teníem moltes ganes de difondre la nostra proposta per veure com altres arqueòlegs, historiadors i gent interessada en la història de Barcino valorava, reinterpretava i discutia la nostra hipòtesi i contribuïa al desenvolupament d'una nova Barcino. La primera versió d'aquest treball la van acceptar per publicar a la revista *Empúries* el 2010. Tot i que durant aquests quatre anys ja l'havíem fet arribar a col·legues del MUHBA, del Servei d'Arqueologia de Barcelona, de l'ICAC i de diverses universitats catalanes, però ara gràcies a la **publicació a l'*Oxford Journal of Archaeology*** i al MUHBA se n'ha fet una gran difusió. També ha sortit un **reportatge al diari *El País***. Ens agrada molt que els barcelonins puguin ser partícips dels canvis en la interpretació històrica del seu entorn.

Març del 2014

Contingut extret de la web de l'ICAC (www.icac.cat)

Declaracions recollides per Carme Badia i Puig

Fotos: Hèctor Orengo i Ada Cortés

Contingut extret de la web de l'ICAC (www.icac.cat)